

ուստի՝ այն ինչ՝ Լախարթիան Սաւաթարանին հաստատութեանը խնամք տանող Դպրութեան ազգասէր անդամներուն հողմանէ շրջաբերական գրով խնայում տրուելուն՝ Իզմիր դռնուող Կոստանդնուպոլսոյ յարգի մահտեսի Կիւան Ը խիսնեանին՝ թէ քաղաքիս ազգասէր անձինքն երէն որոնք որ այս ազգագուտ միջոցիս նպաստաւորութիւն ընելու կը ցանկաննէ՝ ստորագրել տալու փոյթ տանի. և ահա յիշեալ յարգի Ը խիսնեանին առաջարկութեամբ քաղաքիս ազգասէր անձինքնին տասի մը շտի յանձնառու եղան ստորագրուելու, որոնց անունները յաջորդ թիւերովն կը հրատարակենք:

Ըզդիս որպէս թիւեր յանդիպողներուն աւանդէն հաճելի բանը՝ ուրեքիցէ ալ զիս մէջ դրարատուններուն թիւը շատնալը՝ և անոնց բարեկարգութեամբ յառաջանալը եղած ըլլալը անսարակոյս դիտարկելիս, կը փութանք քաղաքիս սուրբ Սեբորգիան փորձարանին որէ որ յառաջդիմութեան դիմելը հրատարակել: Եւ որովհետեւ օրագրոյս 98 թուոյն մէջ փորձարանիս աշակերտաց թիւը 150ի չտի հասնիլը ծանուցիւք. բայց անկէջ մինչև հիմայ աշակերտաց թիւը 200ը անցնելով՝ հարկ եղաւ որ փորձարանաց թիւն ալ աւելցնել. ուստի պատուի ի Նիգրէաս փափաղեան փորձարանը՝ առաջին փորձարանութեամբ կրուեցաւ, որ հայերէն քերականութեան և ճարտասանութեան ի զատ իտալական լեզուն ալ դաս տուաւ. և և պատուելի Կրիստի անէր Կոստանեան փորձարանիս ալ որ քաղաքիս մեծ հրկիւղութեան հետեւ:

որ ահագին մրրիկներ քանի որ ելեր են նէ՝ ընտանք վրայէն փրկուցիր, և գլորելով հոն բերեր ձգեր են. նմանապէս մանր ու խոշոր քարեր, տեղ տեղ խիստ և կարծր վրտ խոտեղեններ, և ընդհանրապէս ուսուց. որ մարդուն ստիքն առկէն կըստին:

Լասնի ճամբէ վեր ելելու է. երեք քաջ դէպ ի յառաջ աւանդէն՝ երկուքը սահելով նսրէն ետ կը դառնաս. և քանի որ վեր ելան՝ կ'երևի որ ընտանք դադարէր դէպ ի վեր կը փախչի. բայց մէկ մըն ալ լիտանը ծուլըը հասնելու ըլլաւ. և չորս զին նային նէ՝ տեսնին գեղեցիկութիւնը մարդուն քաշած աշխատանքը բոլորն ալ կըմոռցուն:

Ստրիք տակը կրտսնեան քաղաքը ընդարձակ փրկութեամբ. առաջին ծովը՝ մէջի նաւերովը. որ այնքան բարձր տեղէն՝ տղայաց խաղալով ընկուզի կը ձգէ շինած նաւերուն շտի բաներ կ'երևին. և առի կողմէն Խաղաղ ըստած ծովածոցը՝ առաջներովը. և Լաբն յուսոյ Կրտսնը՝ ծովուն մէջ թափվելովը փտանդաւոր փայտերովը. հարաւ կողմէն անծայր մահադին ուլկիանոսը՝ որ մինչև բեռնները սահման չունի. և հիւսիս կողմէն իրարմէ բարձր ու ցած գետիաւոր լեռներ. որոնց մէջ արջէն ու փիղէն զօտ բնակիչ չկան. անանկ փայրենի երկրներն են այս լեռները՝ որ ուրքը կ'առած տեղը իմա է ըսող Լաբնոպոլսոյ մինչև այս օրս տակաւին ուրք չէ կոխած. բայց տարակոյս չունիմք. որ պիտի ըլլայ՝ որ այս տեղներս ալ օրէնք պիտի ունենան. քաղաքական կրթութեան տակ պիտի մշտնեն. և արուեստները պիտի ծաղկին ուրիշ տեղերու պէս:

Եւ երբեք նաւէն մարդ ալ տներ եինք՝ որ ուսու-

տէ ազգային խորհրդարանին (խորային) դըրապրութիւնը կը կառարէր, այս պաշտօնը շինողտալով՝ ամեն օր յատկացնող ժամով մը զգրատուն դալը որոշուեցաւ՝ միայն առ. այժմ թուարանութեան դասատուութեան համար:

Լնիշէհի քաղաքին արժանահաւատ մարդոց դըրած գրերէն հետեւեալ կարմանալի լարը կը լսենք. թէ այս քաղաքին յոյր նահանգին մէջ բաւական ժամանակ սով մը անխիղճ ետէ՝ մօտ օրերս արտաքոյ կարգի նորանշան երեւոյթ մը պատահիր է. որուն նմանը 1841 տարուան գարնան տեսնէր՝ Եւ անի մէջ ալ երէկցաւ. և գրեթէ ժամանակաւ Լաբնոպոլսոյ ալ գին համար եղած հրոշքին նման բան մը: Եւ ամեն զի յիշեալ նահանգիս մէջ՝ երկիրքէն մանանոցի պէս կարկուտած ելել մը ինքնուրով՝ այն կողմի երկրին երեսը՝ երեք կամ չորս մասնաշաղկ բորձրութեամբ ծածկիր է. և այս ինչած նիւթէն ախիւր և հոյ Ընելով երկուր տասն բաւականացեր է յոյր հասարակութիւնը: Եւ շուտ մեծ ապրուստ մը եղած է սփիւղ այն տեղի սովէն թշուառութիւն կրօններուն: Կը հաստատեն նաեւ թէ՝ երկիրքէն ինչած այս նիւթը բաւական օնոյցածող՝ պիտի ծերմանի ալ որ երկրի մը ունի եղբ. բայց ամենին անհամ: Եւ զարմանալի լարս հաւատարմ. տարակուսութիւն մը չի մնար. թէ որ Լնիշէհիէն նոյն նոր մանանոցին օրինակը՝ քանի մը երեւել քաղաքները զրկուելով տեսնուի:

Եւ օրերս միջերկրական ծովուն մէջ շատ գէշ և զանաւոր ընելով շոգենաւորուն և նաւերուն երթելու կուսիւնը շփոթեց. Լաբնոպոլսոյ կողմերն ալ սովալի ալ լեզուն լնիշէհիէն ըրեր է և բաւական նաւեր ալ կ'որսուեր են՝ որոնց մէջ է Կալիֆոն տէրութեան Լա-

իքիս կը բերէին, այն տեղը հաց ալ կ'երանք. լեռանը դադարէր մէկ դէպ դաշտ մըն է. անանկ որ՝ գիտես թէ յատկապէս գործիքով շիտկեցուցեր են. տեղ տեղ ապրուստներէ ձեւացած մանր ու խոշոր փոսերու մէջ՝ անձրենիքէն ժողովուրդ շուրքը մնացած են. որ պաղ և շատ պատուական ջուր են: Եւ տեղի ընդարձակ տեսարանը աղէկ մը փայլելէն և զրոմնուլէն ետքը վար ինքանք. վար ինքնալը յայտնի է որ վեր ելելէն շատ դիւրին է. բայց գլուխը դարձող միակշոր (սափալը) մարդու բան չէ. փախնալու բաներ կայ վար ինքնալու ատենը ալ. տեղ տեղ հարկ կը լայ սահելով ինքնալ. ձեւաքովը մէկ թուփ մը բռնելով, որ կը կարծի ձեւաք կըմնայ. և ուրքը քարի մը դէմ դնելով, որ կը փոսորի փոշի կ'ըլլայ. կամ քեղի հետ ինքն ալ կ'ինքնալ. կայնելու դադարելու տեղ ըզ քու ձեւաքը չըլլար. քիւ որ է նէ. աղէկ գէշ տեղերնիս հասանք:

Եւ յօր նաւերնիս կանայք պիտի գան. հրուիր ված ըլլալով. քանզի քանի որ՝ այս տեղ նիւթերնէ՝ շատ պատիւներ ըրին մեղի. Կը շէ՛ հայկերոյթներ՝ իրիկվերները երաժշտական գուարճութիւններ. և թէ որ ասանց ամենուն փոխարէնը ընել ուղեմը նէ՝ մը ձեւաքէն պալու բան չէ: Եւ զի յօր ճամբայ պիտի ելլենք. և Սերիս կը գին պիտի երթանք:

ՃԵՆԵՂԱՐԷՈՐԴԻՒՄԻՒՆ Ի 2ԲԵՄ
Ստորագրուած ամսաթիւ. Երջմիտ Լա-
27 յաւիս. 1844:

Կը յօր Լաբնոպոլսոյն մինչև Պուրպոն կը գին՝ քուսան և չորս օրը հասանք. հարկ եղաւ մէջ ուլկ օր

բէ անուն շոգենաւոր որուն նաւարաններէն 75ը մանն՝ այս ալեկոծութեան ժամանակը և մնացեալ 76ըն ազատեցան. ուրիշ նաւերուն և շոգենաւորուն կորստան վրայք ալ կը իրօսացուի. բայց հաստատութեան կարօտ է: Սեֆին Լաբնոպոլսոյ ծովերուն մէջ ալ բաւական ալեկոծութիւն եղեր է. և Լաբնոպոլսոյ օրագրիներուն գրելուն հոյեւով շատ նաւեր վնաս կ'երեն՝ այս գէշ եղանակներէն:

Ստորագրուած անուն անդիպարէն օրագրի կը գրի. գրեթէ մեր 25ին:

Երջմիտ թէ՛ Սեր Սթիւթիօրթ Բեռնիկ Կոստանդնուպոլսոյ գետաւանը միւր ունի՝ թէ որ իւր կատապարտութեանէն հրամանս ստնէ, մարտ կամ ապրիլ ամսոյն մէջ Կոստանդնուպոլսոյն Լնիղդիս գնալու: Եւ Երջմիտ Լաբնոպոլսոյ և իւր գերդաստանը համարատեսին հասած են արդէն Լնիղդիս և Բախի կանուլթեան մէջ իրենց բռնակարանը կը ինքնու, յատկապէս ամառին գէղի Կոստանդնուպոլսոյ մեկնելու են:

Ստորագրուած օրագրիները կը ծանուցանեն թէ այս նաւահանգիստիս մէջ՝ Լնիղդիս օրագրից և կիող Լաբնոպոլսոյ անուն շոգենաւորուն մէջ ծանապարհորդը մահաւորութեամբ տարափոխիկ ակունքն րանուեր է. իսկ նոյն նաւուն բժիշկը կ'ուղէ հաստատութեան ամենեւին հիւանդը՝ նոյն տարափոխիկ ակունքն նշանները շտնի վրան:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԹՅՈՒՆ
9 Հոնվար:

Կը յօր ամսոյս 5ին առաւօտուն (Գոստափա

բացէն երթալ. որ այն տեղերը սովորաբար շատ մրրիկներ կ'ըլլան. մանաւանդ տարալիս այն եղանակները. բայց մեր ծովը շարունակ խաղաղ և հանդարտ գտանք. ուստի շատ անօրինիս ալ չի գնաց. օդը աղէկ ըլլալուն համար, Սերիս կը գին կենտրոն ալ պէտք չըլլալով՝ շիտակ Պուրպոն կը գին գնացինք. և հոն իմացանք, որ Սերիս մէկ տարափոխիկ հիւանդութիւն մը այն օրերը տիրելով՝ ասկէջ հոն նաւ և մարդ դացած եկած չունի եղեր:

Պուրպոն մէկ աղէկ գաղթական մըն է շատ պատուական. և հիմայ կ'առարկու յաջորդութեան մէջէ մէկ գէղութիւն մը այս ունի՝ որ նաւահանգիստ չունի: Եւ կը զիս տաւըը երկրորդ փոյ կըցող նաւերը միշտ վաւանդի մէջ են. տարի չըլլար՝ որ նաւ մը երկուք չի ստիպ. օդը աղէկ ըլլալ ալ նէ՝ շատ անգամ՝ ծովուն ուլկը՝ նաւէն ցամաքը մարդ երթալու լը անհարկ կ'ընէ. երկիրը շատ բարեբեր է. և շատ գեղեցիկ տեղը ունի. և Լնիղդիս տեղի մնալ ըլլալով՝ հիւսիկ բանալորներ հոն բերիլ տալը դիւրին է. ուստի ինչպէս գերի առնել ծովակալ սովորութիւնը հոն ալ կայ. բայց վերնոյն նէ շատ մեծ վնաս չեն քաներ. կ'երևի որ՝ մէկ գիւնի Պուրպոն ամեն բարեբաւատութեամբ լեցուած է. մէկուղ դիւն Սերիս կը զին բնակիչները անօրին կըմնեն. քանզի անանկ լըսելիքն որ այս կը զիս շատ խեղճ վիճակի մէջ է:

Սէն արնի ծովածոցը պատեալովն շոգենաւորները՝ այս երկրիս համար նոր և չի տեսնուած բան մըն էր. ուստի ամեն օր նաւը պարտաւորու համար եկող երկի մարդ կը ինկ մարդ պահաս չէր. հարկ կ'ըլլար մէկ իրիկուները կ'առնալուն գուարճա-

կայ մէկ ընդարձակ առաջանի պէս տեղ մըն է, չորս
դիէն գոց, մէջը լեցուն կղզիներ, խորշեր և ծովա-
ծոցներ, որ շատ սեղ խորունկ ներս դէպ 'ի ջրամա-
բը կը մտնեն. օդը անսակ տաք է՝ որ Լարսպա ճնած
մեծցած մարդիկ այն քանին գաղափարը չեն կրնար
ուենել. շատ ալեկ զարթալի բան 'ի կ'ըլլար՝ թէ
որ մարդ կարող ըլլար ծովը մտնել և երկարիկէ
ատեն ջուրին մէջ կենալ. բայց եւէն ըստած գաղան
ձուկը այնքան բազմութեամբ կը գտնուի հոն, որ լոկ
լուացուելու ելելու համար ջուրը մանկէր վառելու-
ւոր է. մենք բուն իսկ նա շինելու տեղը Ժափը
կայնո՞ւմ էինք, ինչպէս որ կ'ըսեն 'էր Ժափ, ամուսնա-
նելու համար. ծովը մէկ ճամբայ մը կայ. տեղը
վերի դին անտառ կայ, մէջը լեցուն կապիկ. առաջ-
մընները անոնք տեսնելը զարթալի բան մըն է, որ
մէկ ծառէն մէկալը կը ցալթկեն, ծառին ձեղերուն
վրայ փորեքնին կը կը շտացունեն. պուրնին ծառին
ձեղին վրայ կը պրընեն և վար կը կախուին, և ուրիշ
ինչ խղիճատակութիւն կրնան նէկ'ընեն. կղզին ծա-
ռերով և շատ չի տեսնուած Ժափիկներով լեցուն է
զուարթալի անտառներու մէջ անգաղար կը թռչախ
անսակ թռչուններ՝ որոնք խկալունիւն գոյնը մար-
դիկ կը վառելու են. բայց այս գիշերիկ օգային կեն-
դանիներուն հետ՝ գետնի վրայ ու կը գտնուին ինձ
(խարսն), սուկալի օձեր՝ որ խածանին կը մուտն-
անեն, և փիղերու բազմութիւն. փիղերը՝ որ ուրիշ
շատ անգիւր վառագաւոր են, այս սեղս բոլորովին
մնաս մը չունին. և թէ որ հոն կենալու տեսնես քիչ
մը երկար ըլլար նէ՝ ասոնք որ սալու, ալ կ'ենլէի, որ
մէկ նոր որս մըն է, ցամաքը մէկ տեղ մը ցրցողին

